

FIGYELŐ

KÜLPOLITIKAI SZEMLE

— *A francia kormányválság — Pilsudszki választási sikere — Az osztrák választások — Brüning kormánya — Gróf Bethlen István berlini útja — A népszövetségi bizottság leszerelési rátája — A szovjetorosz mérnök-pőr —*

A NYÁR ÓTA halasztott francia kormányválság végre bekövetkezett.

Tardieunek csak taktikai ügyessége és parlamentáris fölényessége kihasználásával sikerült elodáznia az elkerülhetlent. Júliusban az ülészak berekesztése mentette meg, aminek tudvalevőleg a hága-párizsi nem német reparációs egyezmény ratifikációja is áldozatul esett. A parlament újraösszeülése óta állandóan hajszálnyira volt a leszavaztatástól, aminek veszélyeit különösen az Oustric-botrány növelte. Oustric tőzsdeanimátor bank- és ipari konszernjének összeomlásában, melyben állítólag körülbelül 3·5 milliárd francia frank vagyon pusztult el, a Tardieu-kabinet három tagja, Péret igazságügyi miniszter és két államtitkár bizonyos, ma még fel nem derített mértékig bele volt keveredve. Ezeknek le kellett mondaniook és pedig elég későn; egymás után mondtak le, amivel a kabinet megtámadott erkölcsi tekintélyét még jobban aláásták. Tardieu államférfiúi ereje, debatteri ügyessége és a jobboldalnak s jobbközépnek iránta való hűsége a kamarában legyőzte az ostromot, de még így is az utolsó szavazáskor, melyben a kormány iránti bizalomról kellett döntenii, már csak 14 főnyi többsége maradt a kabinetnek. A kormány sorsát azonban a szenátus döntötte el, amely ellentétben a kamarával, tudvalevőleg erősebben baloldali színezetű s a radikális-szocialisták dominálják. A kritikus december 4-én, amikor Héry szenátor a Tardieu-kormány bűneit hatásos beszédben sorolta fel, a radikálisokhoz csatlakozott sok balközépi szenátor, néhányan még Poincaré hívei közül is, pedig a volt elnöknek, aki Tardieu mellett foglalt állást, a szenátusban még nagyobb a tekintélye, mint a kamarában. Bekövetkezett tehát az a harmadik köztársaság történetében igen ritka eset, hogy a szenátus kormányt buktatott. Ezzel a lappangó válságnak ugyan vége lett, de igen bonyolult helyzet keletkezett, melyből a bukás napján tulajdonképpen csak egy kivezető utat lehetett látni: mindenkinek ajkán Poincaré neve volt; nyár óta a francia politikai életnek ez a nagy tartaléka ismét mint a jövő embere, mint az az államférfi szerepelt, aki egyedül lenne képes a nagy nemzeti blokkot újból létrehozni és vele kormányozni úgy, hogy még a radikálisok részéről is támogatásra találja. Poincaréről az volt az általános vélemény, hogy már kiheverte multévi operációjának következményeit és nyugodtan vállalhatná a kormányelnökséget. Mégsem keltett meglepetést, amikor a volt elnök nem fogadta el a kabinetalakítási megbízatást. Poincaré sohasem jött olyankor, amikor még nem próbáltak ki minden utat s amikor a kamara buktatási kedvét éppen rajta tölthetné ki. Az egész francia közvéleményt fájdalmas meglepetésként érte tehát alig néhány nappal az új kormány megalakulása után a hír Poincaré súlyos megbetegedéséről. Az ősz államférfi, ügylátszik, maga is tudatában volt annak, hogy vállalai már nem bírnák a miniszterelnökségnek igen súlyos terhét. Ha felgyógyul

is most a volt köztársasági elnök, alig lehet kétséges, hogy aktív politikai szerepet többé nem fog vállalhatni.

Doumergue elnök tanácskozásaiban kétféle lehetőség előtt állott: ismét jobboldali koncentrációval kereshette a megoldást, vagy pedig megkísérelhette újból a balközép és a radikális szocialisták koalíciójának létrehozatalát. Az első lehetőségnek útjában állott a radikálisok szinte gyógyíthatatlan ellenszenvé Tardieu és pártja s a szélső jobboldali Marin-csoport iránt. A jobb- és jobbközép-pártok kohéziója nem bizonyult elég erősnek arra, hogy egyedül belőlük lehessen kormányt alakítani, s a szocialista republikánusok (Briand csoportja) már nyilvánvalóan hajlott egy balfelé irányuló koncentráció felé. A radikális szocialisták vétója lehetetlenné tette Barthounak és utána Lavalnak — a Tardieu-kormány volt munkaügyi miniszterének — kormányalakítási kísérletét; Tardieu negatív állásfoglalása pedig úgy látszott, hogy minden radikális kísérletezést a februári egynapos Chautemps-kormány sorsára juttat. Végül aztán Steegnek, Marokkó volt főkormányzójának, baloldali demokrata szenátornak, aki a radikálisokhoz közel áll, hihetetlennek látszó próbálkozása egyelőre, legalább is annyira sikerült, hogy tekintélyesnek látszó kormányt tudott alakítani. Tardieu maga ugyan nem vesz részt abban, de csoportjából hárman beléptek a minisztériumba, amelynek öt volt miniszterelnök tagja van (Briand, Leygues, Barthou, Chautemps, Painlevé) és amelyben a baloldali republikánusokon — Tardieu csoportján — kívül még a radikálisok, a radikális baloldal (Loucheur), a demokratikus baloldal, a Barthou- és a Poincaré-csoportok vannak képviselve. A frakciók képviselője azonban nem jelenti azt, hogy a csoport a kormányt támogatja s így a kabinet vagy a szocialisták, vagy pedig a jobboldal és a Tardieu-csoport kénye-kedvének van kiszolgáltatva. Kétségtelenül nem erős kormány és ha egyáltalában hosszabb élete lesz, mint a Chautemps-kabinetnek, akkor ezt valószínűleg csak annak fogja köszönhetni, hogy karácsony előtt most már nem fognak kormánykrízist provokálni. Minden jel arra vall azonban, hogy Tardieunek, aki a nemzeti gondolat erős és öntudatos képviselőjének bizonyult, bármikor — talán már januárban — sikerülhet a kormányt megbuktatnia és a kamarában kompakt többséget maga köré sorakoztatnia. Most, hogy Poincaré már nem igen térhet vissza, Tardieu helyzete szinte természetszerűleg meg fog erősödni: ma ő a legerősebb embere a meg nem alkuvó nacionalizmusnak. Másrészt a radikálisok viszonya a szocialistákhoz az utóbbi év folyamán elhidegült, s amazok érzik, hogy a következő választásnál legveszélyesebb ellenfeleik a szocialisták lennének, ezek vennék el tőlük a legtöbb mandátumot, hacsak nem erősítik meg előbb magukat és nem fordulnak élesebben a szocialisták ellen. Az együttműködés a szociáldemokratákkal nem bizonyult előnyösnek a radikális-szocialistákra nézve. És mióta a Steeg-kormány megalakulása pillanatában a radikálisok visszavonták Tardieu elleni vétójukat, nincs kizárva, hogy egyszer neki is sikerülhet ezt a két ellentétet kabinetjében kiegyenlíteni. Bármily fényes is Franciaország pénzügyi helyzete, a hosszadalmas válságnak és a kormányzás elgyengülésének fényűzését a mai gazdasági helyzetből még Franciaország sem engedheti meg magának.

LENGYELORSZÁG nemcsak új kormányt, hanem teljesen új parlamentet kapott, összetételében és szellemében újat, olyant, amilyennel kormányozni lehet. Igaz, hogy a Pilsudszki-kormány a választásokat nem vezette igen kíméletes módon: a baloldali pártok vezéreit rögtön a régi szejm feloszlatása után elfogatta és Bresztlitovszk várába záratta; a szocialistákon kívül még különös kíméletlenséggel feküdt rá a nemzetiségekre, amelyeknek képviselőjét a parlamentben megtizedelte. Másrészt azonban nem

lehet tagadni, hogy a választásnak, melyben a lengyel szavazópolgárok szokatlanul magas százaléka vett részt, plebiszcitum-jellege volt Pilsudszki mellett és ha leszámítjuk az erőszakos rendszabályokat, el kell ismerni, hogy a választások azt mutatják: a lengyel nép nagy többsége határtalan tisztelettel és bizalommal viseltetik az ország újjáteremtője, tekintélyének megalapozója iránt. A november 16-i kamarai választások a kormány blokkjának képviselőtét több mint megkétszerezték: a feloszlott szejmben 109 kormányblokktag volt, az újban 247 Pilsudszki-párti képviselővel a marsallnak abszolút többsége van. Ezzel szemben az ellenzéki pártokat szinte teljesen szétmorzszolták: a baloldali centrumnak — a balpártok e koalíciójának, melynek gerincét a szocialisták és a parasztpártok tették — csak a fele jutott be az új házba, 164-ből 82; a szláv kisebbségek (ukránok, fehér-oroszok) 51-ről 21-re olvadtak össze; a legkegyetlenebbül pusztított a Pilsudszki-adminisztráció a németek között, akiknek 21 képviselője közül már csak öt van a házban, míg a zsidók képviselőtét 13-ról egyre redukálták; viszont a jobboldali pártok közül a nemzeti párt, annak dacára, hogy éles ellentétben van a marsallal, mandátumszaporulathoz jutott. Míg tehát az új parlamentben — a szenátus egy héttel később körülbelül hasonló arányokban hozott többséget a kormánynak — a kabinetnek teljesen biztos munkatöbbsége van, addig az alkotmánymódosításhoz szükséges kétharmad többséget csak akkor szerezheti meg, ha a jobboldali pártok hajlandók lesznek öt az alkotmánymódosítás elsőrangú fontosságú kérdésében támogatni, ami egyáltalában nem tekinthető kizártnak. A marsall a parlament összeállése után rögtön lemondott — a miniszterelnökséget kizárólag a választásra való tekintettel vállalta — és ismét csak a hadügyi tárcára szorítkozott. Sőt annak jeléül, mennyire bízik az új rezsim tartósságában, több hónapi üdülőszabadságra utazott el, helyét régi bizalmasának, az ezredesek csoportja fejének, Slavek ezredesnek adva át. Beck ezredes, aki a marsall helyettese volt mint miniszterelnök, a külügyminisztériumba került államtitkárnak, hogy az erőteljes lengyel politika kontinuitását ott is biztosítsa. Kétségtelen, hogy nem nagyon sima eszközökkel, de mindenesetre az ország érdekében dolgozva, Pilsudszki marsall biztosította az újjászülető Lengyelország nyugodt kormányzását és valószínűleg azt is, hogy az új alkotmányt tető alá hozzák, amelynek segítségével a parlamenti anarchiának, mely az ország életét tönkretévéssel fenyegeti, véget lehet majd vetni.

MINT TUDJUK, az osztrák választások sokkal kevésbé voltak sikeresek és a pártok közötti számarányokat nem változtatták meg úgy, hogy rögtön a választás után nyugodt, biztos polgári többség alakulhatott volna ki. A Heimwehrnek, ennek az oly nagy reményekkel meginduló ifjú-nacionalista pártnak kormányzási kilátásai szinte teljesen megsemmisültek. A túlsókat és semmi esetre sem elég megfontoltan beszélő Stahremberg herceg pártja csak nyolc fővel vonult be a parlamentbe és a polgári oldalon magával szemben találta a 19 főnyi Schober-csoportot, amely elég erős volt arra, hogy a keresztényszocialistákkal együtt többséget alkosson és kormányvállalásának feltételeit diktálja. A megoldás tehát nem is lehetett más, minthogy a Vaugoin-kormány mint kisebbségi kabinet lemondjon s helyét egy a keresztényszocialistákból és a Schober-blokkból alakult koalíció foglalja el a szocialisták ellen és a Heimwehrek kizárásával. A tárgyalások csak azért húzódtak sokáig, mert a Schober-blokk helyzeti előnyeit megfelelően ki akarta használni és igyekezett követeléseit maximálisan érvényesíteni, így jött létre az új koalíció, melyben a Schober-blokknak három tárcája van: Schober alkancellár és külügyminiszteren kívül a belügyi és az igazságügyi tárca. Nagy előnye és jelentősége ennek a kormánynak, hogy a

céltudatos és öntudatos polgári kormányzást biztosítja a nélkül, hogy a szocialisták szemében túlságosan provokáló lenne. Másrészt Schober a külügyminisztérium élén a külügyi politika állandóságát garantálja, bár sok tekintetben sajnálatosnak kell minősíteni Seipel apátnak, az új Ausztria kétségtelenül legnagyobb államférfiének kimaradását a kabinetből, mint-hogy Seipel egészségi okokból kénytelen volt szabadságra menni.

NÉMETORSZÁGBAN a Brüning-kabinet sikert sikerre halmoz. A szociáldemokraták nem tagadhatják meg támogatásukat tőle, mert a kormányzás minden veszélyeztetése vagy bármely kormánybuktatási törekvésre könnyen a jobboldal felé terelhetné Brüninget vagy új választásokhoz vezethetne. A hannoveri községi választás, amelyen a nemzeti szocialistákra kétszer annyi szavazat esett, mint az általános választások idején, fenyegető memento volt a szocialisták számára. Arra ugyan nem voltak hajlandók, hogy a pénzügyi reform kidolgozásában részt vegyenek és Brüning pénzügyi törvényeiért a felelősséget vállalják, de Brüning viszont arra nem mutatott készséget, hogy a birodalom szempontjából elengedhetetlenül szükséges reformokat egy végnélküli parlamenti vita esélyeinek tegye ki, eredeti elgondolásukból kiforgattassa és sorsukat kockáztassa. E két felfogás megütközésének, illetve megegyezésének eredménye lett az a megoldás, hogy a kancellár a pénzügyi reformokat, amelyek ötnegyed milliárd márka megtakarítást eredményeztek és a költségvetést 10.6 milliárd márka körül stabilizálták, a következő évekre is, a weimari alkotmány 48. szakasza, az elnök rendkívüli rendelkezési joga alapján életbeléptette. Ehhez a tényéhez azután megkapta a szocialisták támogatásával a parlamenttől a felmentést. Brüning kancellár mindinkább az új Németország legerősebb, legegységibb reprezentánsának bizonyul, a háborúból kinőtt, a régi előítéletektől mentes, tisztafejű, világos célkitűzésű fiatal generáció tagjának. Kérdés csak az, vajjon a kormánykoalícióból lassacskán letöredező pártok (legutóbb a gazdasági és a parasztpárt) nem fogják-e végül veszélyeztetni Brüning helyzetét és komoly, lelkiismeretes alkotó munkáját? Újabban már a német néppárt (Stresemann pártja) is mindinkább fenyegető állást foglal el új pártelnökének, Dingeldey képviselőnek vezetése alatt, aki csak röviddel ezelőtt lépett a teljesen tehetetlennek és rossz politikusnak bizonyult Scholtz helyébe. Még továbbmenő költségvetési megszorításokat követel, mint amennyit a kormány keresztülhajtott és bejelentette, hogy ha követeléseit nem teljesítik a február 3-án újból összeülő Reichstag előtt, a további kormányzásért nem vállalja a felelősséget.

TIZENKÉT ÉV ÓTA nem járt magyar miniszterelnök Berlinben: az a fény és az a jóleső közvetlen melegség, amellyel Bethlen István grófot és kíséretét a birodalmi kormány, az egész német nép és sajtója fogadta, azt bizonyítja, hogy ha a katasztrofális események elválasztották is a két népet egymástól, a közös sors és a történelmi mylt számtalan szála őszinte, tartós barátságban fűzik őket össze. Ezt az érzelmet domborították ki Brüning kancellár és Bethlen István gróf különösen szívből jövő hangon szóló beszédei. Nem alakítottak Berlinben új blokkot, mert semmi sem esik távolabb a két nemzet felelős vezetőinek politikai elgondolásától, mint holmi revíziós blokkot létrehozni és Európa egyes államainak mai, oly helytelen szövetségi rendszerét galvanizálni. Brüning, Curtius és Bethlen csak a gondolkodás és az érzelmek és sok kérdésben az érdekek azonosságát állapították meg s ezúttal ez több a szokásos elcsépelet frázisnál. Reméljük, hogy mindezen túl az a megértés, amellyel Magyarország gazdasági nehézségei német részről ezúttal találkozottak, tényleg gyümölcsözni is fog — a

két ország kölcsönös érdekében — akkor, amikor a rég húzódó kereskedelmi szerződéses tárgyalásokat február vagy március folyamán, immár komolyabb kilátásokkal, felveszik.

NÉMETORSZÁG KÉPVISELŐJE kemény és jóformán kilátástalan harcot folytatott az utóbbi hetek folyamán Genfben a leszerelési konferencia előkészítésére kiküldött népszövetségi bizottság befejező ülészakán. Formailag a bizottság elvégezte rábízott feladatát: megfogalmazott egy „leszerelési“ — helyesebben „korlátozási“ — szerződéstervezetet, amelybe, mondják, a nagy konferenciának már csak a számadatokat fog kelleni behelyeznie és íme, a hatalmak akkor és azáltal eleget fognak tenni a Békeszerződés 8. cikkében és a katonai rendelkezésekről szóló fejezet bevezető szavaiban foglalt morális kötelezettségüknek. Ez legalább is a cél, amely felé a Békeszerződések örökkévaló érvényéért és különösen területiális rendelkezései fenntartásáért küzdő hatalmak rendkívüli ügyes diplomáciával törnek: formai megegyezéssel, mely a haderőknek „korlátozását“ — korántsem *leszerelését* — mondaná ki s ezzel a mai jogi egyenlőtlenséget és az erőviszonyokban rejlő tatóngó különbséget megörökítené, elintéznék tehát a kérdést olymódon, hogy ez ellen jogi vagy erkölcsi érvekkel, de legalább is jogi argumentumokkal már ne is lehessen hatásosan fellépni. Lehangelő ebben a gyászos huzavonában az, hogy Nagy-Britannia — eddig, legalább látszólag, a tényleges, komoly leszerelés bajnoka — immár teljesen azonosította magát ezzel a francia irányzattal s közös fronton támogatja a francia katonai hegemonia követeléseit. Hogy számítását végül a tengeri leszerelés terén találja-e meg vagy más úton, azt ma még nem lehet tisztán látni. Biztos csak az, hogy Lord Cecil — eddig személyesen is a leszerelés páncélos sisakos lovagja — általános meglepetésre magáévá tette a szomorúan abszurdnak tetsző francia tételt, hogy a kiképzett tartalékok ne számítsanak be a leszerelés, illetve a korlátozás kereteibe! A verzatus, egyidejűleg konzervatív és munkáspárti öreg lord többször igen kellemetlen hangú szóvitába keveredett Bernstorff gróffal, Németország képviselőjével, aki nehéz körülmények között ügyesen és méltósággal védelmezte a jog és erkölcs, a lefegyverettek és legyőzöttek álláspontját. De mit lehet ilyen körülmények között még tenni, hogy a komoly leszereléshez, *ilyen* diplomáciai összjáték ellen, mégis el lehessen érkezni? Ahhoz a valódi leszereléshez, amelynek célja lenne, hogy megszüntesse a szuverén államok között ma fennálló jogi egyenlőtlenséget és amelynek alapja, a német delegátus éppoly helyes, mint szellemes meghatározása szerint, a „biztonság és a paritás“, nemcsak egyedül a biztonság, ami a franciák tételének alapja, akik meg is elégszenek — a saját és szövetségeseik biztonságával!

SEMMI sem lehet jellemzőbb Szovjet-Oroszország mai politikai helyzetére s az ottani erkölcsi és gazdasági viszonyokra, mint az éppen most lezajlott, a maga nemében egészen példátlanul álló, különös „hazaárulást“ per Moszkvában, az úgynevezett „mérnökök póré“. Körülbelül 1500 vádlott, túlnyomó nagy részében kiváló képzettségű szakember és mérnök állott a szovjet „igazságszolgáltatás“ előtt azzal a váddal terhelve, hogy évek óta tudatosan előkészítették Szovjet-Oroszország ipari termelésének szabotázsát és összeköttetést tartottak fenn külföldi hatalmakkal abból a célból, hogy a mai rezsimit háborúval buktassák meg Oroszországban, amelynek területét aztán felosztották volna. A vádirat a vádlottak vallomásai alapján francia és angol államférfiakat, Poincarét, Briandt és Winston Churchillt, továbbá az angol és francia vezérkart külön is megvádolta azzal, hogy ilyen sátáni oroszellenes tervekkel foglalkoztak. Nem szükséges külön hangsúlyozni

ennek az egész vádnak komikumát, még ha Poincaré és társai nem is cáfolták volna meg az ellenük emelt vádakát a legkategorikusabban: nemcsak a nagyhatalmak nem gondolnak Oroszország elleni háborúra, hanem még közvetlen szomszédai, Lengyelország és Románia sem, hiszen Lengyelországnak gazdaságilag jelentékeny érdekei fűződnek Oroszország mai passzivitásához, Románia pedig örül, ha békében maradhat. A tárgyalás leggroteszkebb része azonban az volt, amikor a vádlottak — a legnagyobb nyilvánosság előtt lefolyó kihallgatások alkalmából — a legsötétebb, legkíméletlenebb színekkel, orosz módra a mellüket verve, vállaltak magukra fantasztikusnál fantasztikusabb bűnöket. Nemcsak azt, hogy négy év óta tudatosan szabotálták a termelést, hogy az ötéves tervet, mely részben az ő adataik alapján épült fel, már előre hamis számadatokkal úgy körvonalazták, hogy lehetetlen legyen azt végrehajtani, hanem még azt is, hogy Párizsban három olyan különböző orosz emigránssal folytattak tárgyalásokat, aki a megjelölt időben már régen halott volt és hogy végül a franciák és angolok nyomása alatt „hozzájárultak“ Oroszország felosztásához... Az egész pör feltalálása és légköre csak akkor érthető meg, ha tudjuk, hogy az ötéves terv megbukott — ezt bizonyítja a mérnökök említett „önvádja“ és — ezt a Sztalin-rezsim kénytelen bevallani: a felelősséget ezért a vádlottakra hárítják és az éhségtől s a kommunista ideológiáktól amúgyis szellemileg mélyre süllyedt orosz nép szemébe ez egész igazságszolgáltatási filmdrámával port hintenek. Tudjuk, hogy Sztálin az ellene jól előkészített palotaforradalmat csak ravaszságával és hallatlan erőszakosságával tudta letörni és hogy az éhínséggel küzdő országban még a GPU csapatainak segítségével is csak úgy képes fenntartani uralmát, ha az orosz nép ösztönszerű hazafiaságára apellál és rámutat a kapitalizmus ördögi cselszövéseire, amelyek szent Oroszországot darabokra akarják tépni. Hogy mivel lehetett a vádlottak vezéreit, Riainzin, Feodotov egyetemi tanárokat és társaikat a nyilvánvalóan betanult önvádakra rávenni, az kiderült röviddel az ítélethirdetés után. Abban alig lehet kétség, hogy ezek a mérnökök, akik intelligenciájuknál és tanulságuknál fogva látták a rezsim terveinek gyermekességét és gazdasági élnetlenségét, valóban szabotálták a „piatiletkát“ (ötéves terv) előbb úgy, hogy hamis, a képzeletből vett adatokkal túlcsigázták a várakozást s aztán úgy, hogy kedvezőtlenül befolyásolták a teljesítményt. Mikor erre a hatóságok rájöttek, már valószínűleg nem lehetett nehéz őket egy későbbi kegyelem reményével a terhelő önvallomásokba belevinni. A halálraítélt vádlottaknak a népbiztosok tanácsa tényleg már az ítélet másnapján megkegyelmezett, büntetésüket tízévi fegyházra változtatva. Az aztán más kérdés, vajjon nem fogják-e őket néhány hónapon belül suttyomban szabadon engedni, vagy pedig minden további ceremónia nélkül föbbe löni — ígéret és megegyezés ellenére is. A filmszcenáriumok nagymestereinek új komédiája egyelőre sikerült; közben Sztálin külföldről is, teljesen váratlan oldalról kapott erkölcsi segítséget és bár a lázadó parasztok könyörtelen pusztítása továbbfolyik s az éhínség növekvőben van, a Sztalin-rezsim és a szovjetkormány ügylátszik újabb haladékot kapott. Hogy ez a haladék háromhónapos vagy harmincéves-e, azt megítélni teljességgel lehetetlen. Ezt sem Menszinszkij, a GPU vezére, sem az angol Secret Service főnöke nem tudnák megmondani. Ennél a tatár-szláv népnél a közeli bukásnak épp annyi valószínűsége van, mint a mai rendszer apatikus és végtelen túrésének.